

**Болалар мусиқа ва санъат мактаби
Анъанавий чолғу ижрочилиги йўналиши**

УД

ФАНИДАН ЎҚУВ ДАСТУРИ

Уд сози ва ижрочилиги ҳақида услубий кўрсатмалар

Уд ҳозирги кунда Ўзбекистонда, кавказ халқларида, арабларда, эронда, туркларда ва кўпгина европа халқларида яшаб келмоқда. Европада уд “лютня” номи билан машҳурдир. Ҳозирги кунда уд республикамизнинг нуфузли санъат даргоҳларида, мақом ансамблларида, олий ва ўрта махсус билим юртларида радио ва телевидение дастурларида кенг тарғиб қилинмоқда. Аънавий мусиқа ижрочилиги ўзига хос шарқона талқини учун мос услубларни тақозо этади. Бу фақат бармоқлар ҳаракати билан жонлантирилади. Аънавий ижрочиликда бу омилни мукамал талқини учун бир қатор амалларга риоя қилишни талаб этади:

1. Уднинг сози;
2. Бармоқлар ҳаракати;
3. Ўнг қўл зарблари.

Аънавий мусиқа ижрочиликда асосан 1-2 ва 3 бармоқлар нодаларни тўлақонли ифода этишида қўлланилади.

Уд чолғу ижрочилигида медиатор орқали ҳосил қилинадиган оддий ва мураккаб бўлган зарблар бир неча хилдан иборат. Аънавий мусиқа ижрочилигида зарбларнинг асосан 8 хили мавжуд. Булар якка зарб, қўш зарб, зарбий паррон(урма зарб), биллак зарб, рез, калта рез, тескари зарб ва уффор зарб.

Ўзбек аънавий мусиқа ижрочилигига хос безаклар.

Миллий мусиқа ижрочилигида қўлланиладиган безакларнинг махсус атамалар билан номланиши кўпчилик созанда­ларга маълум. Масалан “қочирим” “тўлқинлантириш” “нолиш” “молиш” “кашиш” ва бошқалар.

1. Қочирим- оддий ва мураккаб мелизм “қуйни турлича қисқа товушлар билан безатувчи белги”
2. Тўлқинлантириш- “Уд”да бармоқни пардага босиб медиатор билан урилгандан сўнг бармоқни ўзида торларни титратиш йўли билан ҳосил қилинади.
3. Нолиш- ярим тонгача бўлган йирик бидратдир. “Уд”ни чалганда бу усул чап қўл бармоқларини бир теккида дастада кўндалангига ҳаракатлантириш билан ижро этилади.
4. “Молиш”-бармоқни бир товушдан биринчи товушга оҳангдор, оҳиста сирғантириш усули. У “глиссандо”га яқин бўлиб бадиий талқин қилишнинг муҳим воситаларидан ҳисобланади.
5. “Кашш”- ярим тон доирасида амалга ошириладиган безак усули. Бунда бармоқлар Уд дастасида кўндаланг тургани ҳолда торни ўнгга ва чапга тортгандек ҳаракат қилади.

1-синф учун асарлар

Гаммалар: до мажор- Ля минор 1 октава

Машқлар: 2-3та этюдлар.

Ўзбек халқ куйлари ва бастакорларнинг асарлари.

1. Оқ теракми кўк терак	8. Хайронинг бўлай	15. Қўшиғимиз авжида
2. Арча байрами	9. Гулёрахон	16. Бибигул
3. Яллама ёрим	10. Қойилман	17. Гулхан
4. Хай ёр-ёр	11. Пахта ой	18. Фарғонача
5. Дўлонча	12. Салом янги-йил	19. Уфори санам
6. Баҳор келди	13. Пулат қанотлар	20. Найрез
7. Қашқарча	14. Баҳор қўшиғи	21. Самои дугоҳ

Иккинчи ўқув ярим йили якунида ижодий академ концертда ўқувчи ўрганган асарларидан 3-4-та асарни ижро қилиб беради.

2-синф учун асарлар

Гаммалар: Соль-ре мажорлар паралел минорлари билан.

Машқлар: Чап қўл бармоқлари ҳаракатини ривожлантириш учун хроматик гаммалар ижро этиш.

Ўзбек халқ куйлари ва бастакорларнинг асарлари.

1. Гуллола	8. Қари наво	15. Уфори санам
2. Олмача анор	9. Сарбозча	16. Таржеъ наво
3. Ором	10. Уфори	17. Панжгоҳ Қашқарчаси
4. Қашқарча 2	11. Феруза	18. Дилхироҷ
5. Қашқарча 3	12. Андижон полкаси	19. Самои дугоҳ
6. Қашқарча 4	13. Дилбар	20. Уфори дугоҳ
7. Интизор этма.	14. Шодлик	

Синфдан синфга ўтиш ижодий имтиҳонда ўқувчи ўрганган 3 асарини ижро қилиб беради.

3-синф учун асарлар

Гаммалар: Ля мажор, фа-мажор уч товушликлари билан

Машқлар: 3-4 та этюдлар.

Ўзбек халқ куйлари ва бастакорларнинг асарлари.

1. Фарғонача	8. Ноз этма	15. Банафша
2. Фарғонача рез	9. Шароб 1-2	16. Гўзал
3. Янги тановар	10. Жанон	17. Оромижон ва жигарпора
4. Баҳорим	11. Охангарон	18. Таржеъ наво
5. Ўртоқлар	12. Тановар 1	19. Таснифи бузрук
6. Баҳор валси	13. Тановар 2	20. Гардуни бузрук
7. Жамолинг соғиниб	14. Гулистоним	21. Сафти наво

Ҳар ярим йил якунида ижодий академ концертларда ўқувчи ўрганган асарларидан 2-3-та асарни ижро қилиб беради.

4-синф учун асарлар

Гаммалар: Ми мажор уч товушликлар билан.

Машқлар: Уфори зарб устида ишлаш. Анъанавий ижрочиликга ҳос машқлар.

Ўзбек халқ куйлари ва бастакорларнинг асарлари шашмақомдан наъмуналар.

1. Таржеъ наво	8. Самои дугоҳ	15. Фарғона рубоиси
2. Гардуни бузрук	9. Рохат	16. Гўзал ватаним
3. Гулистоним	10. Галдир 1-2	17. Таржеъ бузрук
4. Сизни айвон	11. Отмағай тонг	18. Қўшчинор
5. Барно йигит	12. Гўзал тонг	19. Сайёра
6. Дутор баёти	13. Феруза	
7. Теримчилар қўшиғи	14. Дилхироҷ	

Ҳар ярим йил якунида ижодий академ концертларда ўқувчи ўрганган асарларидан 2-3-та асарни ижро қилиб беради.

5-синф учун асарлар

Гаммалар: Фа мажор ва уларнинг учта учлиги.

Машқлар: Нола ва қочримларни ривожлантириш.

Ўзбек халқ куйлари ва бастакорларнинг асарлари.

1. Курд.	6. Оромижон жигар пора.	11. Наврузи аҷам.
2. Гулҷамол.	7. Гулбоҳор ва тановор.	12. Отмағай тонг.
3. Алиқамбар.	8. Таржи наво.	13. Ёлғиз 1-2.
4. Қаландар 1.	9. Завқим келур.	14. Чапондозии қаландар
5. Тановар 2.	10. Наззора қил.	15. Сизни айвон.

16. Феруза

18. Барно йигит.

20. Муғулчаи наво

17. Шахло

19. Гулстоним

Битирув имтиҳони талаблари

Ўқувчининг ижро маҳоратига қараб битирув имтиҳонларига 4-5 синфларда ижро этилган энг сара ва турли характерга эга бўлган асарлардан 4-5 та куй танлаб олинади